

MİRAS TURİZMİ AÇISINDAN ATATÜRK EVLERİ

ALPARSLAN ALİAĞAĞOĞLU*

KADİR TEMURÇİN**

ÖZ

Dünya üzerinde en büyük gösteri olarak tanımlanan turizm olgusu, giderek daha yaygın hale gelmektedir. Bu duruma paralel olarak, turizm sektörünün ekonomik sektörler arasındaki önemi de artmaktadır. Bu önem artışına ilâve olarak, turizm türleri de çeşitlilik kazanmaktadır. Ortaya çıkan turizm türlerinden biri de miras turizmidir. Farklı şekillerde tarif edilen miras turizmi, kısaca, nesilden nesile aktarılan değerler üzerine kurulu turizm türü olarak tarif edilebilir. Miras turizmi kendine has özellikleri ve çekicilikleri olan bir turizm çeşididir. Bu çekiciliklerden birisi de tarihî kişilerin (yazar, sanatçı, besteci, siyaset adamı, askerî lider, popüler kültür lideri) evleri ve çalışma yerleridir. Bu açıdan Türkiye önemli çekiciliklere sahiptir. Bu çekicilikler arasında ulusal devlet oluşumuz açısından “Atatürk Evleri” önem taşımaktadır. Çalışmada yurt dışında yaygın olarak bulunan “Atatürk Evleri” ele alınmakta; “Atatürk Tur Güzergâhı” üzerinde “Sosyal Nitelikli Gençlik Miras Turizmi” yapılması önerilmektedir. Konunun sosyal nitelikli oluşu yurt dışında yaygın, çok sayıda Atatürk Evinin varlığına bağlıdır. Dolayısıyla önerilen miras turizmi devlet tarafından mali yönden desteklenmelidir. “Atatürk Evleri”, bazı kısımlar hariç, ülkemiz demiryolu ağı ile örtüşmektedir. Böylece Türkiye demiryolu ağının hemen hemen tamamı “Atatürk Tur Güzergâhı” olarak kabul edilebilir. Ucuz taşımacılık sayesinde, demiryolu, sosyal nitelikli olan bu turizm faaliyetini kolaylaştıracaktır. Bir başka kolaylık ise bu evlerin yer aldığı yerleşmelerde Yüksek Öğrenim Kurumlarının mevcudiyetine, dolayısıyla öğrenci yurtlarının yaygınlığına bağlı olarak ortaya çıkmaktadır.

Miras turizmi zamanla uluslararası boyut kazanmalıdır. Bu durum için Atatürk’ün dünya ölçüsünde önemli bir şahsiyet oluşu yeterlidir.

Anahtar kelimeler: Turizm, Miras Turizmi, Tur, Atatürk, Ev.

ABSTRACT

ATATÜRK’S HOUSES FROM THE VIEW OF TOURISM HEREDITY

Described as the biggest show on the earth, tourism fact is becoming more and more well-known. Parellel to this case, importance of tourism sector among other sector goes up. In addition to its growing importance, tourism activities are diversifying too. Heritage tourism is of one sorts of tourism recently come into existence. Described in different manner, heritage tourism can be shortly defined as a kind of tourism based on things inherited by one generation to another. Heritage tourism is of a tourism with its own attributes and attractions. One of the attractions, which is important to our subject, is attractions related to historic figures, being homes or working places of writers, artists, composers, politicians, military leaders or leaders of popular cultures. In this context, Turkey has considerable potentials and attractions. When it is looked from the wiew of state formation, “Atatürk’s Houses” are the most significant among these attractions. In this study, “Atatürk’s Houses” which are common in our country, are dealt with. It is suggested “Youth Heritage Tourism with Social Attributes on the Atatürk Tour Route” be put into practice. Why the subject has social attributes is based on its widespread distribution on our country and the presence of several “Atatürk Houses”. Heritage tourism suggested should be, by implication, financed by the state. “Atatürk’s

* Dr., Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Araştırma Görevlisi, Balıkesir, TÜRKİYE.

** Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Araştırma Görevlisi, Isparta, TÜRKİYE.

Houses”, expect for some parts of our country, coincide with country’s railway network system. Thus, almost the country’s all railway network can be accepted as “Atatürk Tour Route”. Railway will make this kinds of tourism easy owing to its cheapness. Another convenience coming into existence is that there exist some universities in places where there are dormitories.

In the course of time, heritage tourism suggested should gain international dimension. For this, there is enough reason, being Atatürk’s worldwide importance.

Key words: Tourism, Heritage Tourism, Tour, Atatürk Houses.

GİRİŞ

Günümüzde dünyanın en büyük ekonomisi olarak kabul edilen turizmi çeşitli şekillerde tanımlamak mümkündür. “Turizm, turist ve diğer ziyaretçileri çekme ve konuk etme sürecinde, turistler, turistik mal ve hizmet üreticileri, ev sahibi toplum ve hükümetler arasındaki etkileşimden ortaya çıkan olay ve ilişkilerin bütünüdür”¹. Başka bir tanıma göre turizm, “İnsanların devamlı ikamet ettikleri, çalıştıkları ve her zamanki olağan ihtiyaçlarını karşıladıkları yerlerin dışına seyahatleri ve buralardaki genellikle turizm işletmecilerin ürettiği mal ve hizmetleri talep ederek, geçici konaklamalarından doğan olaylar ve ilişkilerin bütünüdür”².

Son yıllarda (özellikle 1970’li yıllardan sonra) gelişme gösteren turizm çeşitlerinden biri de miras turizmidir. Bu çalışmada miras turizmi ve miras turizmi yönünden Atatürk Evleri ele alınmakta; bu açıdan “Atatürk Tur Güzergâhı” önerilmektedir. Çalışma, haritaları, “Atatürk Tur Güzergâhı” ve “Sosyal Nitelikli Gençlik Miras Turizmi” fikri ile bilim dünyasına katkıda bulunacaktır.

Çalışmada, Atatürk Evleri ile ilgili veriler, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü’nden elde edilmiştir. Eksik bilgiler yerel kaynaklardan, İl Yıllıkları, Turizm İl Yıllıkları ve Atatürk Evleri ve Müzeleri üzerine yayınlanmış eserler yoluyla giderilmeye çalışılmıştır. Çalışmada Printice’nin (1994) miras turizmi tipolojisinde yer alan, tarihî kişilerle ilgili çekicilikler esas alınmıştır. Tarihî kişilerle ilgili çekicilikler ise aşağıda da görüleceği üzere yazar, sanatçı, besteci, siyaset adamı, askerî lider ve popüler kültür liderlerinin evleri ile çalışma yerlerinden oluşmaktadır³. Çalışma yapılırken, konunun ülkemizde yeni olmasına bağlı olarak, miras turizminin öneminin incelenmesi çalışmanın orijinallliğini, hiç olmazsa ülkemizde, ortaya koyan başka önemli bir nokta olarak görülmelidir. Çalışmada Atatürk Evleri olarak, Türkiye’de Ulu Önder’in çeşitli maksatlarla kullandığı evler (kongre binaları, idarî yapılar, karargâhlar, ikamet ettiği evler, köşkler ve odalar) esas alınmıştır. Bunlar kendi arasında karargâh, karargâh-ikamet, kongre-ikamet, idarî-ikamet, ikamet,

1 Mcintosh, Goelder, 1986, *Tourism, Principles, Practices, Philosophies*, s. 4.

2 Toskay, 1983, *Turizm, Turizm Olayına Genel Yaklaşım*, s. 39.

3 Williams, 1998, *Tourism Geography*, s. 183.

idarî ve oda olarak yedi grubtan oluşmaktadır. Ayrıca Atatürk'ün ikamet ettiği evler Cumhuriyet öncesi ve sonrası olarak ikiye ayrılmıştır. Bu bağlamda, konu için hazırlanmış haritalar kullanılarak birtakım sonuçlar çıkarılmıştır. Çok sayıda Atatürk Evi bulunduğundan bunlardan önemli olan bazıları üzerinde durulmuştur. Ayrıca genel olarak bakıldığında, çalışmada coğrafyanın prensiplerine bağlı kalınmıştır.

Kısaca “yeryüzü üzerindeki en büyük gösteri olarak tanımlanan turizmin hayat kaynağı mirastır”⁴. Çeşitli anlamları olmasına karşın, konumuz açısından miras, “bir neslin kendinden sonra gelen nesle bıraktığı şeyler”⁵ olarak tarif edilmektedir. Turizmin olduğu gibi, miras turizminin de bir çok tanımı yapılmıştır. Miras turizmi bir nesilden diğerine geçen her türlü kaynağın kullanımını ifade etmektedir⁶. Buna göre halen kullanılmakta olan bir çok kolaylık (gazino, eğlence parkı vb.) potansiyel miras turizmi kaynağıdır. Başka bir tanımda miras turizmi “odak noktası miras kalan şeyler olan turizm şekli olarak tarif edilmektedir. Miras kalan şeyler de tarihî binalardan, sanat çalışmalarına ve güzel manzaraya kadar değişen anlamlar ihtiva etmektedir”⁷. Başka bir ifade ile miras geçmişin bugünkü kullanımını olarak ele alınırsa, miras turizmi geçmişin turizm için kullanımını ifade eder⁸. Confer ve Kerstetter'den naklen Printice (1993) göre miras turizmi “geçmiş ve bugünü birbirine bağlayan bir şeyin araştırılmasıdır”⁹. Bu bağlamda kültürel turizmin bir alt dalı olan miras turizmi, soy-sop araştırma turizmi (legacy tourism)^{10,11} ve karanlık (felaket) turizm (dark tourism)¹² alt dallarını da kapsamaktadır.

Günümüz turizminde geçmişin bu kadar rağbet görmesi bir çok etkenin etkisiyle ortaya çıkmıştır. Geçmişe ilgi insanın doğasında vardır. Geçmişin kalıntıları güvenlik ve devamlılık temin eder. Bu güven ve devamlılık ise bugünün belirsiz olması oranında artış gösterir. Böylece tarih bilinciyle geçmişe bağlılık daha güvenilir ve tahmin edilmesi daha kolaydır.

Geçmişe rağbeti artıran bir diğer etken; turizm olgusunda da kuvvetli bir şekilde var olan küreselleşmedir. İnsan hayatı küreselleşmeden etkilendikçe, yerel

4 Boniface, Fowler, 1993, *Heritage and Tourism in 'the global village'*, s. XI.

5 *Türkçe Sözlük*, 1988, AKDYYK Türk Dil Kurumu, s. 1029.

6 Özgüç, 1998, *Turizm Coğrafyası-Özellikler-Bölgeler*, s. 160.

7 Yale, 1991, *From Tourist Attractions to Heritage Tourism*, s. 21

8 Light, 2000, “Gazing on communism: heritage tourism and post-communist identities in Germany, Hungary and Romania”, *Tourism Geographies* 2(2), s. 160.

9 Confer, Kerstetter, 2000, “Past Perfect: Explorations of Heritage Tourism”, *Parks & Recreation*, Vol. 35, Issue 2, s. 38-57.

10 McCain, Ray, 2003, “Legacy tourism: the research for personel meaning in heritage travel”, *Tourism Management*.

11 Yıllar önce Amerika Birleşik Devletlerine göç etmiş İrlandalıların, İrlanda'yı tekrar ziyaret edip, atalarının yaşadığı yerleri öğrenmek istemeleri bu tür turizmin gelişmesine neden olmuştur.

12 Dark tourism veya thanaturism, ölüm ve felaketlerle ilgili yerlerin turizm amacıyla kullanımını ifade etmektedir (Light, 2000: 161). Bu konuya Yahudilerin Almanya'daki Yahudi toplama kamplarını ziyaretleri örnek olarak verilebilir.

mevkilerin, kültür ve tarihlerin önemi daha da artmaktadır. Bu önem yerel değerlerin korunması fikrini ortaya çıkarmakta; bu durum ise miras turizm olgusunun gelişimine katkıda bulunmaktadır¹³.

Küreselleşme, sanayinin, özellikle ilk ortaya çıkış alanlarında, gerilemesine katkıda bulunmuş, sonuç olarak sanayileşme kalıntıları, sanayi alanları, binalar, yani “endüstriyel arkeoloji”¹⁴ miras turizmi için değerlendirilmiştir.

Miras turizminin ortaya çıkış nedenlerinden biri de önemli ölçüde yaşanan sosyal değişimdir. Birçok Batılı ülkede geleneksel işçi sınıfı önemini yitirmiş, hayat biçimi kültürel ve mirasa bağlı çekiciliklere daha yatkın olan hizmet sınıfı ortaya çıkmıştır. Bu değişim miras turizminin gelişimine önemli ölçüde katkıda bulunmuştur¹⁵.

Çekicilikler turizmin temelini oluşturmaktadır. Bunlar olmadıkça turistin belirli yerlere gitmek için motive olması güçtür¹⁶. “Turistlerin seyahat etmek istediği bir yeri, diğer bir yere tercih etmesini etkileyen unsurlar”¹⁷ olarak tanımlanan çekicilikler, miras turizmi için de söz konusudur.

Miras turizmi tek bir çekiciliğe bağlı değil, birden çok çekiciliğe sahiptir. Miras turizmi ile ilgili çekicilikler Printice (1994) tarafından dokuz başlık altında incelenmiştir. Bunlar:

- Tabiat tarihî ve ilmî çekicilikler: Doğal koruma alanları ve patikaları, hayvanat bahçeleri, akvaryumlar, yabanî hayat ve soyu tükenmekte olan tür parkları, teknoloji merkezleri, bilimsel müzeler, jeomorfolojik ve jeolojik öneme sahip alanlar (mağara, boğaz, diklik ve şelaleler).
- Tarımsal ve endüstriyel çekicilikler: Çiftlikler, tarım müzeleri, çeşitli maden ocakları, maden çıkarım alanları, fabrikalar, bira fabrikaları, damıtma binaları ve endüstriyel müzeler.
- Ulaşım çekicilikleri: Ulaşım müzeleri, mevcut buhar demiryolları, kanal ve rıhtımlar, korumaya alınmış gemiler, hava ulaşım araçlarıyla ilgili sergiler.
- Sosyo-kültürel çekicilikler: Tarihi yerler, kırsal ve endüstriyel yaşam müzeleri, giyim-kuşam müzeleri.

13 Williams, 1998, *a.g.e.*, s. 185.

14 Hospers, 2002, “Industrial Heritage Tourism and Regional Restructuring in the European Union”, *European Planning Studies*, s. 398.

15 Williams, 1998, *a.g.e.*, s. 185.

16 Rabinson, 1976, *A Geography of Tourism*, s. 40.

17 Kozak ve diğerleri, 2001, *Genel Turizm*, s. 46.

- Bina edilmiş çekicilikler: Köşkler, konaklar, dini binalar (katedral, kilise ve tapınaklar, cami ve medreseler).
- Askerî çekicilikler: Kaleler, savaş alanları, deniz kuvvetlerine ait limanlar ve askerî müzeler.
- Landscape (manzara-peyzaj) çekicilikleri: Tarihî şehir ve köy görünümü, miras kıyıları ve denizsel görünüm.
- Artistik çekicilikler: Galeri, tiyatro, konser salonları, konserler ve sanat festivalleri.
- Tarihî kişilerle ilgili çekicilikler: Yazar, sanatçı, besteci, siyaset adamı, askerî lider ve popüler kültür liderlerinin evleri ve çalışma yerleri ¹⁸ olarak sıralanabilir.

Bütün turizm çeşitleri gibi miras turizmi de bir takım özelliklere sahiptir. Bu özellikler aşağıdaki gibidir;

- Miras turizmi turizmin gelişen bir parçasıdır.
- Miras turizmi sadece tarihî ve kültürel alanları etkilemekle kalmaz.
- Miras turistleri diğer turist tiplerine göre, genel olarak daha fazla eğitilmiş ve daha fazla gelire sahiptirler. Çiftler ve gruplar halinde seyahat ederler.
- Miras turistleri için miras deneyimi elde etmek, tarihin ayrıntılı geçmişine inmekten önemlidir.
- Miras turistleri için öğrenme, eğlenceden önde gelmektedir¹⁹.

McNulty, bir zamanların sanayi şehirleri olan Lowell (Massachusetts), Peterson (New Jersey) ve Birmingham (Alabama)'ın miras turizmi yoluyla yeniden gelişmeye başladıklarını belirtmektedir²⁰.

Short ve diğerleri şehri metin olarak ele almaktadırlar. Şehir bu şekilde ele alınca, yazılır, okunur, yeniden oluşturulur, yorumlanır ve nihayet üretilir. Eski şehir, tarihî bir mirasa sahiptir. Eski bir şehir için yeni bir metin boş bir sayfadan oluşturulamaz. Bu bağlamda geleneksel sanayi şehri olan Syracuse,

18 Williams, 1998, *a.g.e.*, s. 183.

19 *Parks & Recreation*, 2000, "Research into action: History Promotes itself", pp. 39-57.

20 McNulty, 1985, "Revitalizing Industrial Cities Through Cultural Tourism", *International Journal of Environmental Studies*, Vol 25, pp. 225-228.

sanayinin gerilemesine bağlı olarak, imaj değiştirmeye çalışmıştır. Bu imaj değişikliği eski sanayi peyzajı üzerinde gerçekleşmiştir. Syracuse’de endüstriyel miras, zehirlenmiş bir göl ve Oil City’nin kalıntılarıdır²¹.

Cromwell savaşları sonucu, İrlanda kırsalında toprak sistemi değişmiş, Orta Çağ Feodal ve Kelt toprak sahipliği yerini, merkezleşmiş toprak sahipliğine bırakmıştır. Bu yeni rejim kırsal görünümde büyük toprak sahiplerinin evleri (malikane), mülkler ve mülk köylerini ortaya çıkarmıştır. Büyük Evler, Strokes-town Park Büyük Evi örneğinde, miras turizmi yönünden ele alınmaktadır. Büyük Evler miras turizmi, erken mülk sahipliğinin ekonomi ve mimarisini, açıklık yıllarında evin durumu, aile tarihî ve cinsiyetler arası ilişkiler ile soylu ve hizmet sınıfı arasındaki ilişkileri ortaya koymaktadır. Bir başka anlatımla Büyük Ev bir zamanlar kırsal İrlanda’da yaygın olan yaşama biçimini anlatmaktadır²².

Komünizmin doğası turistik çekiciliktir. Farklı politik sistemleri denemek, görmek ve deneyime sahip olmak turistik bir çekiciliktir. Light, komünizmin maddi kalıntıları, yani Berlin Duvarını, komünist liderlere ait heykel ve anıtlarla dolu Budapeşte parkını ve Romanya’da totaliter sistemin simgesi olan Bucharest Halk Meclisini miras turizmi bağlamında ele almaktadır²³.

Miras alanları ulusların geçmişini ifade etmektedir. Bunlar aynı zamanda ulusal kimliğin oluşumunda önemli elemanlardır. Bu kapsamda ABD’de Güney Dakota Rushmore dağında Kara Tepelerde oyulmuş bulunan anıtsal dört Amerikan başkanının (George Washington, Thomas Jefferson, Abraham Lincoln, Theodore Roosevelt) figürleri politik açıdan ulusal tapınak olarak nitelenmektedir. Yine aynı yerde Wall Drug Store, ekonomik açıdan, ulusal kimliğin oluşumunda önemli bir unsurdur. Rapid City Dinosaur Park, bilimsel ve doğal açıdan ulusal kimliğin oluşumunda katkıya sahiptir. Modern devlet bir geçmişe, özellikle eski bir geçmişe sahip olmalıdır. Dinazorlar ise ABD’nin eski geçmişini ifade etmektedir²⁴.

Chang’a göre, turistik çekiciliklerin, turizm politikalarının oluşumu ve turizm hedeflerinin pazarlanması yabancı turistlerin ihtiyaç ve isteklerine göre şekillenir görüşü yaygındır. Çalışmada Singapur’da bulunan “Küçük Hindistan Tarihî Alanı” incelenerek, yukarıdaki görüşün aksine gelişmelerde, lokal ve lokal olmayan etkenlerin ortak rolü üzerinde durulmaktadır²⁵.

21 Short at all, 1993, “Reconstructing the Image off an Industrial City”, *Annals of Association of American Geographers*, 83(2), pp. 207-224.

22 Johnson, 1996, “Where Geography and History Meet: Heritage Tourism and the Big House in Ireland”, *Annals of Association of American Geographers*, 86(3), pp. 551-566.

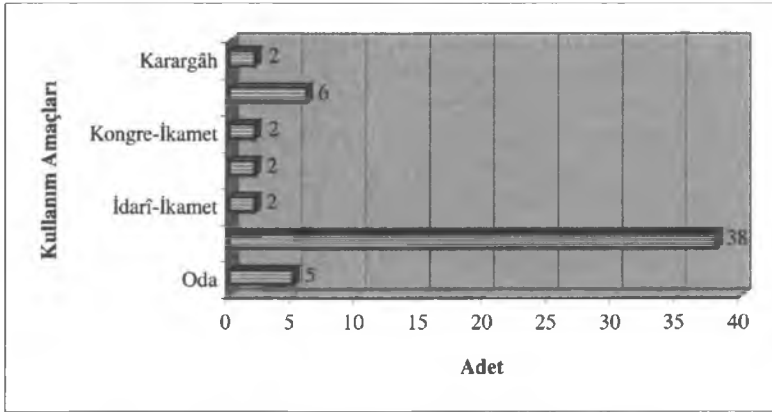
23 Light, 2000, a.g.m, s. 157-176.

24 Pretes, 2003, “Tourism and Nationalism”, *Annals of Tourism Research*, pp. 125-142.

25 Chang, 1999, “Local Uniqueness in the Global Village: Heritage Tourism in Singapore”, *Professional Geographer*, 51(1), pp. 91-103.

MİRAS TURİZMİ AÇISINDAN ATATÜRK EVLERİ

Bugün ülkemiz sınırları içinde 57 adet Atatürk Evi bulunmaktadır. Kuşkusuz bunlardan hepsi aynı amaç için kullanılmamıştır. Başka bir anlatımla, Atatürk denilince Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu akla gelmektedir. Ulu Önder bu kuruluş süreci içinde ülkeyi düşman işgalinden kurtarmak için çeşitli kongrelere katılmış, savaşlar yönetmiş, ülke kurulduktan sonra, ilk cumhurbaşkanı olmuş, getirdiği yenilikleri tanıtmak için yurdun bir çok yerinde bulunmuştur. Hâl böyle olunca Atatürk Evlerinin farklı fonksiyonlara sahip olacağı açıktır. Böylece mevcut Atatürk Evlerinin ikisi karargâh, altısı karargâh-ikamet, ikisi idarî, ikisi kongre-ikamet, ikisi idarî-ikamet ve otuz sekizi de sadece ikamet amacıyla kullanılmışlardır. Ayrıca Atatürk Evi olarak nitelenen beş adet de oda bulunmaktadır (Tablo 1).

Grafik 1: Atatürk Evlerinin Kullanım Amaçlarına Göre Dağılımı

Atatürk Evlerinin geçmişine bakarak Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecini izlemek mümkündür. Mustafa Kemal Paşa, 9. Ordu Müfettişliği görevi ile 19 Mayıs 1919 tarihinde Samsun'a çıkmış ve arkadaşlarıyla birlikte Millî Mücadeleyi burada başlatmıştır. Daha sonra 25 Mayıs-12 Haziran 1919 tarihleri arasında Havza'da Mesudiye Otel'i'nde (Atatürk Müzesi) kalan Atatürk ve arkadaşları, Kurtuluş Savaşı'nın ön çalışmalarını Havza'da sürdürmüştür. Ulu Önder, Havza-Amasya-Tokat-Sivas üzerinden refakatlerinde bulunan kişilerle birlikte 3 Temmuz 1919 tarihinde Erzurum'a teşrif etmiştir.

Cumhuriyetin kuruluş sürecinde başlangıç noktalarından biri olan Erzurum şehrine ulaşan Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları, XV. Kolordu Komutanı Kazım Karabekir Paşa tarafından karşılanmıştır. Erzurum'da gelişen olaylar sonucu Atatürk, Erzurum Kongresine katılmış ve burada ülkenin bağımsızlığı yö-

nünde önemli adımlar atılmıştır. Ulu Önder, Erzurum'da bulunduğu süre içinde arkadaşları ile birlikte, bugün Atatürk Evi ve Müzesi olan binada, 9 Temmuz 1919 tarihinden kongrenin sonuna kadar elli iki gün kalmış, kongre çalışmalarını bu konaktan yürütmüştür.

Konak, Çaykara Caddesi, Çaykara Sokakta ve Yukarı Mumcu Mahallesi'nde bulunmaktadır. Bina, 19. yüzyıl sonlarında Erzurumlu bir zengin tarafından yaptırılmıştır. Yapıldıktan sonra çeşitli amaçlar için kullanılan bina, Cumhuriyetin ilânından sonra, 13 Eylül 1924 günü Ulu Önder'in Erzurum'a teşriflerinde, Belediye Başkanı Nazif Bey tarafından Erzurumlu bir kuyumcuya yaptırılan altın anahtar ve evin tapusu ile birlikte Mustafa Kemal Paşa'ya hediye edilmiştir.

1984 yılında müze olarak ziyarete açılan bina, bodrum katı, zemin ve birinci kat ile çatı katından oluşmaktadır. Zemin katta Kazım Karabekir Paşa ve Kazım Yurdalan'a ait eşya, belge ve fotoğraflar sergilenen bir odadan sonra, Erzurum Müdafai Hukuk-i Milliyet Cemiyeti başkanı ve Erzurum Kongresi üyesi Raif Dinç'e ait giysi, silah, fotoğraf ve belgelerin sergilendiği odaya geçilmektedir. Bu odanın karşısında başka bir odada, Anadolu'da yayınlanan Türk Gazetesi Envari Şarkiyet'in, Millî Mücadelede önemli katkıları olmuş Albayraklı ve Erzurum Kongresi bildirilerinin basıldığı matbaa makinesi sergilenmektedir. Birinci kat merdiven boşluğu sahanlığında Atatürk'ün ikinci kez Erzurum'a teşrifleri esnasında toplu olarak çekilen büyük boy fotoğraf ve o dönemlere ait koltuk ve sehpa bulunmaktadır. Giriş kısmından sonra geçilen salonda, Erzurum Kongresi üyelerinin fotoğrafları ve biyografileri bulunmaktadır. Kabul salonundan sonra ise yatak odasına geçilmektedir²⁶.

Millî Mücadele sürecinde, örgütlenmenin tamamlanması ile sıra yurdun düşman işgalinden temizlenmesine gelmiştir. Bu esnada kullanılan evler ise karargâhlardır. Bunlardan Şuhut (Afyon) Atatürk Evi ve Diyarbakır Gazi Köşkü sadece karargâh olarak kullanıldığı halde, Afyon Zafer Müzesi, Ankara Meteoroloji Müzesi, Ankara-Polatlı Alagöz Müzesi, Akşehir (Konya) Batı Cephesi Karargâh Müzesi ve Uşak Atatürk ve Etnografya Müzesi iki fonksiyonlu olarak (karargâh ve ikamet) kullanılmışlardır. Doğal olarak bunlar Cumhuriyetin ilânından önce kullanılmış (Diyarbakır şehri hariç) ve ülkenin batısında yoğunluk kazanmışlardır (Harita 1).

İki fonksiyonlu karargâhlardan biri olan Afyon Zafer Müzesi, Türkiye Cumhuriyetinin kuruluş sürecinde bir başka halkayı temsil etmektedir. Müze, Atatürk ve silah arkadaşları tarafından karargâh olarak kullanılmıştır. Zafer Müzesi Afyon belediye binası ve Hükümet konağı arasında, Zafer Anıtının karşısında, Zafer veya Hükümet Meydanında bulunmaktadır. Bina Afyon belediye başkanlarından Esbab Zade Hüseyin Tevfik zamanında, 1913-1914 yıllarında

26 *Erzurum İli Turizm Envanteri*, 2003, s. 89-90.

Ermeni ustalar tarafından belediye binası olarak yapılmıştır. 1935 yılında yeni belediye binasının yapımına kadar bu amaçla kullanılmıştır. Daha sonra sırasıyla Doğumevi, PTT Baş Müdürlüğü ve Emniyet Müdürlüğü hizmet binası olarak kullanılmış, 1995 yılından bu yana Başkomutanlık Millî Park Müdürlüğü hizmet binası ve müze olarak kullanılmaktadır.

Afyon Zafer Müzesi, neo-klasik özellikler taşıyan, orta sofalı, yan odalı konut tipinde iki katlı bir yapıdır. Bina sanatsal özellikleri yanında, fakat ondan daha önemli olarak, askerî işlevi ile ön plâna çıkmaktadır. Mustafa Kemal Atatürk, Büyük Taarruzdan bir yıl önce, Yunan ordusunun Uşak iline taarruz ettiği günlerde, bazı arkadaşları ile birlikte Afyon şehrine teşrif etmiş; bu binada bir konuşma yaparak; yaklaşmakta olan, ancak geçici, kara günler için halkın temkinli olması gerektiğini belirtmiştir.

27 Ağustos 1922 gün saat 17:30'da 189. Alay Afyon şehrine girmiş ve Türk bayrağını o zamanki hükümet konağına dikmiştir. Atatürk'ün emir subayı Muzaffer Kılıç'ın anılarına göre, aynı saatlerde Atatürk yaya olarak Kocatepe'den inmiş ve yolu şaşırarak şoseye kadar yaya olarak yürümüştür. Burada arabasına binerek, belediye binasına gelmiştir. O an bu bina Garp Cephesi Karargâhı olarak ilân edilmiştir. Binanın sol cephesindeki büyük oda "Zafer Odası" olarak düzenlenmiştir. Ulu Önder, 29-30 Ağustos 1922 gecesi bu odada gecelemiştir. Binada 30 Ağustos 1922 Başkomutan Meydan Muharebesinin plânları tartışılmış ve görüşülmüştür. Bugün odada bir masa ve yazı takımı ile birlikte altı koltuk bulunmaktadır. Müzenin diğer odalarında tarihî değere sahip yazılar fotoğraflar ve silahlar bulunmaktadır. Binada Ulu Önder Atatürk'ün silah arkadaşları İsmet İnönü, Mareşal Fevzi Çakmak, Tevfik Bıyıkoğlu da geceleyenler arasındadırlar. Atatürk 23 Mart 1923 tarihinde tekrar şehre gelmiş; Zafer Odasında hatıralarını tazelemiştir. Yanında bulunan eşi Latife Hanım ve Kazım Karabekir Paşa'ya anılarını anlatmıştır. Atatürk'ün manevi kızlarından Prof. Afet İnan, Dumlupınar'da yapmış olduğu konuşmasında, 1931 yılında Ulu Önder ile yapmış oldukları konuşmayı tekrarlamış "Burada bir portatif karyola olacaktı" diye odadaki noksanları işaret etmiştir. Yine 20 Kasım 1937 tarihinde tekrar Afyon şehrine gelen Atatürk, Zafer Anıtını çok beğenmiş, özellikle tam "Zafer Odasının" karşısında yapılışına memnun kalmıştır²⁷. Atatürk Büyük Zaferden ve Cumhuriyetin ilânından sonra dokuz kez şehre gelmiş, her gelişlerinde Karargâhta gecelediği günlerin anılarını tazelemiş ve karargâhını ziyaret etmiştir^{28,29,30}.

Afyon ili, şehri ve çevresi Kurtuluş Savaşında sadece karargâhı ile yer almamıştır. Şehir ve çevresinde Kurtuluş Savaşının daha bir çok izine rastlanmak-

27 Üyümez ve Yılmaz, 1995, "Eski Belediye Binası Zafer Müzesi", *Beldemiz Afyon*, s. 11-12.

28 Önder, 1993, *Atatürk Evleri, Atatürk Müzeleri*, s. 87.

29 Bir rivayete göre Ulu Önder, Afyon şehrinin ülke ulaşım coğrafyasındaki konumuna bağlı olarak, şehirden 22 kez geçmiştir.

30 Talipoğlu, 1998, *Büyük Taarruz ve Başkomutan Tarihi Millî Parkı*, s. 34.

tadır. Bunlar şehitlikler ve Başkomutan Millî Parkıdır. Turizmde çekiciliklerin bir arada bulunması önem arz etmektedir³¹. Park ve şehitlikler miras turizminde bir başka çekiciliği, askerî alanlardan savaş çekiciliklerini ifade etmektedir.

Başkomutan Meydan Muharebesi Türk tarihinde dönüm noktası olmuştur. Elde edilen zaferle, Türk milleti tekrar ulusal egemenliğini kazanmıştır. Atatürk'ün deyimıyla “Bu zafer, hâkimiyeti elinde olan milletin ilk hedefi idi”³². Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile bu hâkimiyet iyice pekişmiş olacaktır.

Yeni Türkiye Cumhuriyeti Kurtuluş Savaşı Müzesinde kurulmuştur. Ankara Ulus'ta bulunan müze, 1920-1924 yılları arasında yaklaşık dört yıl Büyük Millet Meclisi olarak kullanılmıştır. Müze 23 Nisan 1961 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi, 23 Nisan 1981 tarihinde ise Kurtuluş Savaşı Müzesi adıyla hizmete açılmıştır. Bina, adından da anlaşılacağı gibi Kurtuluş Savaşı ile ilgili anı ve hatıralarla doludur. Bunları; Sivas Kongresinde kullanılan masa, Erzurum Kongresinde kullanılan mühür, Kurtuluş Savaşı yıllarında kullanılan telefon santrali, harp araç ve gereçleri, Gümrü Antlaşması sırasında Mustafa Kemal Paşa'ya hediye edilen gümüş yemek takımı, Kurtuluş Savaşı ile ilgili çeşitli fotoğraflar, Cumhuriyet ilân edildikten sonra toplanan ilk Bakanlar Kurulu toplantısına katılan üyelerin toplu fotoğrafları, Meclis toplantı salonu, burada yer alan başkan ve divan üyeleri kürsüsü, bu kürsünün arkasında yer alan Osmanlıca “Hâkimiyet Milletindir” yazısı, Meclis başkanı odası ve Ulu Önder'in çalışma odası şeklinde sıralamak mümkündür³³.

Ulusal değerlerimizin simgesi olan Ulu Önder Atatürk'ün ikamet olarak kullandığı evler hem sayıca çok, hem de ülke genelinde daha geniş bir alana yayılmıştır (Harita 1). Bu gruba dahil olan evlerin daha çok Cumhuriyet ilân edildikten sonra kullanılışı dikkat çekicidir. Bu durum Cumhuriyetin ilânından sonra Atatürk'ün yaptığı yenilikleri tanıtmak üzere yurt dışında yapmış olduğu gezilerle ilgilidir. Her gezi sırasında, ikamet ettikleri evler kendilerine hediye edilmiştir. Genel olarak tek tek ortaya çıkan bu tür evlerin yoğunluk kazandığı bazı alanlar da yok değildir. Bu alanlara Ankara ve Yalova illeri örnek olarak gösterilebilir. Bu alanlarda ortaya çıkan evlerin daha çok rekreasyonel amaçlı olarak kullanıldığı görülmektedir. Gerek Ankara ve gerekse Yalova şehirlerinin gelişmesinde Ulu Önder'in büyük katkısı olmuştur. Ankara ve çevresinde ikametgâhlarına ayrılan evlerin çokluğu, bu alanın ülke idarî alanı olması ile ilgilidir. Yalova'nın ise Ulu Önder Atatürk'ün anılarındaki yeri başka olmuştur. Ankara ve çevresinde 12, Yalova yakınlarında ise 4 adet Atatürk'ün çeşitli amaçlarla kullandığı toplam 16 Atatürk evi bulunmaktadır.

31 Gunn, 1988, *Tourism Planning*, s. 125.

32 Altner, 1974, *Her Yönüyle Atatürk*, s. 299.

33 *Türkiye Müzeleri*, 2002, s. 20.

Yalova Atatürk'e kadar önemli bir yerleşme yeri olmamıştır. Atatürk'ün Yalova'ya önem vermesinin bir çok nedeni bulunmaktadır. Bunlar; şehir ve çevresinin doğal güzellikleri, şifalı suları, bu alanda tarım çiftliklerinin kurulmasına uygun arazinin çokluğu, ulaşım açısından merkezi bir yerde, İstanbul ve Bursa'ya yakın oluşu ve Ata'nın bu çevreyi kalkındırmak istemesi şeklinde sıralanabilir. Yalova denilince de akla konumuz açısından "Yürüyen Köşk" gelmektedir. "Yürüyen Köşk" dünya üzerinde 1990'lı yıllarda gelişen çevre bilincinin, Atatürk sayesinde 1930'lu yıllarda ortaya çıkışını simgelemektedir.

Ulu Önder Bursa'ya bir seyahatı esnasında Yalova kıyılarından geçerken, birden dallarını özgürce uzatmış, başı dik, asırlık bir çınar ağacı görmüştür. Atatürk ağacın bulunduğu yere gitmiş, gölgesinde oturmuş ve sırtını çınar ağacına yaslamıştır. Ona göre çınar, devletti. Ayağa kalktığı anda; kararını vermiş; bu çınara daha yakın olmak için onun hemen yakınında bir ev yapılmasını istemiştir. Yapılan bu ev daha sonra "Yürüyen Köşk" adını almıştır.

Ulu Önder, köşkte kaldığı günlerden birinde köşkün hemen yakınındaki ulu çınar ağacının dallarını kesmeye çalışan bir bahçıvanla karşılaşmıştır. Hemen bahçıvanı yanına çağırarak bunun nedenini sormuştur. Bahçıvana göre ağacın dalları uzamış, Köşkün duvarına dayanmıştır. Aldığı cevaptan tatmin olmayan Atatürk, "Ağaç kesilmeyecek bina kaydırılacak" emrini vermiştir. Binanın kaydırılma çalışmaları 1 Ağustos 1930 tarihinde başlamış ve 10 Ağustos 1930 tarihinde tamamlanmıştır. Böylece ulu çınar ağacı kesilmekten kurtulmuştur³⁴.

"Yürüyen Köşk" Atatürk Bahçe Kültürleri Araştırma Enstitüsü arazisi içinde, iki katlı, dikdörtgen plânlı, ahşap karkas küçük bir yapıdır. Deniz tarafından 11 sütun ile çevrili mermer tabanlı açık bir alana ve 30 m uzunluğundaki ahşap bir iskeleye sahiptir. Köşkte bir takım sanatsal özellikleri yanında, Ulu Önder Atatürk'ün kullandığı özel eşyalar ile oda takımları bulunmaktadır. Atatürk Köşkte, 19 Ağustos 1929-1 Şubat 1938'e kadar aralıklı olarak 311 gün kalmıştır.

Atatürk Evlerinin bir başka çeşidi ise oda şeklinde bulunanlardır. Bunları Ankara Valiliği Atatürk Odası, Ankara Palas Atatürk Odası, İstanbul Pera Palas Atatürk Odası, Yalova Termal Otel Atatürk Odası ve Elazığ Atatürk Müzesi şeklinde sıralamak mümkündür (Harita 1). Bunlardan bir kısmı müze olarak düzenlenmiştir. Bu müzelerden biri de Elazığ Atatürk Müzesi Odasıdır. Atatürk Doğu Anadolu'ya son ziyareti sırasında, Elazığ'da kalışı sırasında bu odada dinlenmiştir. Ulu Önder 17 Kasım 1937 akşamında Elazığ'a teşrif etmiş, gece yarısına kadar Halk Evinde dinlenmiş ve Elazıglıların düzenlemiş oldukları geceye katılmıştır. İşte Atatürk'ün dinlendiği bu oda, hatıraları ile birlikte (koltuk, masa,

34 İnanç ve diğerleri, 1998, *Yürüyen Köşk*, s.28, 32.

ve diğer eşyalar) sonradan müze olarak düzenlenmiştir. Müzede Atatürk'ün çeşitli eşyaları, mobilyalar, silahı, el yazısı belgeleri ve fotoğrafları sergilenmektedir³⁵.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Miras turizmi çeşitli nedenlerle ortaya çıkmıştır. Bu nedenlerin biri de küreselleşmedir. Bu olgu ile ortaya çıkan olumsuz etkilerin ortadan kalkması veya en azından azaltılması, ulusal kimliğin korunması ile mümkündür. Başka bir anlatımla miras turizmi ulusal kimliğin korunması ve inşasında önemli bir etkidir. Ulusal kimliği oluşturacak gizilgüç bakımından fakir olan ülkelerde bile turizmin bu yöndeki potansiyelinin varlığı göz önüne alınırsa, ülkemiz gibi bu açıdan zengin bir gizilgüce sahip olan ülkelerde turizmi bu alanda geliştirmek hiç de zor olmayacaktır. Çeşitli medeniyetlere ait eserlerle dolu olan ülkemizde bu açıdan bir çok çekicilik mevcuttur. Ancak yakın tarihimiz dikkate alınır, bunlardan Atatürk Evlerinin önemli bir gizilgüce sahip olduğu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Küreselleşen dünyada Atatürk Evleri ulusal kimliğin oluşmasında, özellikle de korunmasında, önemli bir etkiye sahip olacaktır. Ülkemiz dört bir yanı Atatürk'le bütünlüğe, onun anılarıyla farklı manevi bir anlam kazanmıştır. Bu anıların hemen tamamı Atatürk Evleri çevresinde gelişmiştir. Atatürk Evleri, Ulu Önder Atatürk'ün çeşitli alanlardaki faaliyetlerinin kalıntıları yani mirasıdır.

Türkiye'de çeşitli adlarla farklı turizm türleri gelişmiştir. Bunlar turizm olayı sonucu ortaya çıkan ulaşım ile belirli tur güzergâhlarını takip etmektedirler. Örnek olarak buharlı tren turları olarak Mevlana, Anadolu, Pamukkale, İpek Yolu, Van Gölü, Kapadokya demiryolu tur güzergâhları bu şekilde ortaya çıkmıştır³⁶. Gelişme potansiyeli olan turizm türlerinden biri de miras turizmidir. Atatürk, bizzat kendisi, çeşitli nedenlerle çıktığı yurt gezilerinde, anılarının geçtiği yerleri birkaç kez ziyaret etmiş, bir anlamda miras turizmine katkıda bulunmuştur. Onun bize miras bıraktığı ve ulusal var oluşumuzun anılarının çevresinde geliştiği Atatürk Evleri bu açıdan değerlendirilmeli ve miras turizmine hız verilmelidir. Atatürk Evlerinin üzerinde bulunduğu hatlar "Atatürk Tur Güzergâhı" olarak ilân edilmelidir. Atatürk Tur Güzergâhı bir bütün olarak, bazı kısımlar hariç, ülke demiryolu ağının bütününden oluşmaktadır. Harita 1 ve 2'ye bakıldığında anlaşılmaktadır ki adı geçen tur güzergâhının bazı kısımları kendilerine özgü özellikler de taşımaktadır. Örnek olarak Samsun-Havza-Amasya-Sivas-Erzurum hattı kongre tur güzergâhı olarak ortaya çıkarken, Diyarbakır, Eceabat hariç, Ankara-Polatlı-Afyon-Şuhut (Afyon)-Uşak arasındaki hat ise karargâh tur güzergâhı olarak belirmektedir.

35 Önder, *a.g.e.*, s. 112.

36 Doğaner, 1996, "Türkiye'de Turizm Ulaştırması", *AKDITYK*, s. 37.

Kuşkusuz “Atatürk Tur Güzergâhı” yukarıda sadece adı geçen güzergâhlardan ibaret değildir. Atatürk Evlerinin yurt dışında yaygınlığına bağlı olarak başka tur güzergâhları da bunlara ilâve edilmelidir. Bunlar; “Ankara Tur Güzergâhı”, “Yalova Tur Güzergâhı”, “Marmara Tur Güzergâhı”, “Doğu Tur Güzergâhı” ve “Toros Tur Güzergâhı” olarak sıralanabilir.

Ankara ve çevresinde bulunan evler “Ankara Tur Güzergâhı”, Yalova yakınlarında yer alan evler ise “Marmara Tur Güzergâhı” üzerinde bulunmaktadır.

“Marmara Tur Güzergâhı (İstanbul-İzmit-Adapazarı-Yalova-Bursa)” üzerinde bulunan ve doğal, tarihî ve kültürel çekicilikler açısından da oldukça önemli değerlerin bulunduğu alanlardan Yalova’da; Yürtiyen Köşk, Baltacı Çiftlik Konağı, Atatürk Köşkü ve Termal Otel Atatürk Odası, Bursa’da; Atatürk Müzesi, Adapazarı’nda; Atatürk Evi ve Müzesi, İzmit’te; İzmit Müzesi ve Atatürk Evi, İstanbul’da ise; Şişli Atatürk Evi, Florya Atatürk Deniz Köşkü ve Pera Palas Atatürk Odası yer almaktadır (Harita 2).

“Doğu Tur Güzergâhı (Malatya-Elazığ-Diyarbakır-Mardin)” üzerinde Elazığ Atatürk Müzesi, Malatya Atatürk Müzesi, Diyarbakır Gazi Köşkü, Silvan Atatürk Evi ve Mardin Atatürk Evi bulunmaktadır. Ayrıca Kayseri Atatürk Evi, Hacıbektaş Atatürk Evi, Adana Atatürk Müzesi, Mersin Atatürk Müzesi ve Silifke Atatürk Evi de “Toros Tur Güzergâhı”nda (Ankara-Kayseri-Adana-Mersin) yer almaktadır. Bu güzergâhlar; Atatürk Evlerinin bulunduğu Karargâh, Marmara, Kongre ve Ankara tur güzergâhlarına ek olarak düzenlenebilecek alternatif tur güzergâhlarıdır.

“Atatürk Tur Güzergâhı” çok sayıda gezilecek yerin varlığı ile dikkat çekmektedir. Dolayısıyla konunun malî açıdan önemi ortaya çıkmaktadır. Zaten miras turizmi doğası gereği pahalı bir turizm etkinliğidir. Konu bu açıdan ele alınırsa, bu etkinliklerin devlet tarafından mali yönden desteklenmesi kaçınılmaz olacaktır. Atatürk’ün yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti’ni gençlere emanet etmesi hiç kuşkusuz çok anlamlıdır. Bu bağlamda gençler Atatürk’ün başka bir mirası olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Bu nedenle miras turizmi gençlere yönelik sosyal nitelikli olmalıdır. Böylece “Atatürk Tur Güzergâhı” üzerinde “Sosyal Nitelikli Gençlik Miras Turizmi”nden söz edilebilir. Bu etkinliklerin sosyal nitelikli olmasını sağlayacak kolaylıklar da mevcuttur. Harita 2’ye bakıldığında görülmektedir ki Atatürk Evleri (kuzeyde Doğu Karadeniz ve Kastamonu-Küre arası ile güneyde Silifke-Antalya arası hariç) ülke demiryolu ağı ile örtüşmektedir. Ayrıca bu hat üzerinde bulunan yerleşmelerden bazılarında Yüksek Öğrenim Kurumları da bulunmaktadır. Dolayısıyla miras turizmi etkinlikleri esnasında, bir yandan ucuz ulaşım olanakları mevcut iken, bir yandan da yüksek öğrenim öğrencilerinin barınma ihtiyaçlarını karşılayan Kredi Yurtlar Kurumu’na bağlı yurtlar da bulunmaktadır. Böylece konaklama ihtiyacı da ucuz bir şekilde karşıla-

nacaktır. Turlara katılacak kişilerin, orta ve yüksek öğretim kurumlarında başarılı olmuş gençler arasından seçilmeleri daha doğru olacaktır. Yapılacak etkinlikler, eğitim kurumlarının yıllık faaliyetlerine göre, yaz aylarında, öğrencilerin boş zamanlarını değerlendirme olanağı sağlayacak şekilde düzenlenmelidir. “Atatürk Tur Güzergâhı” ve “Sosyal Nitelikli Gençlik Miras Turizmi” düşüncesi başta Kültür ve Turizm Bakanlığı olmak üzere, farklı bakanlık (Millî Eğitim Bakanlığı), kurum (YÖK) ve kuruluşlar (TCDD) tarafından işbirliğiyle gerçekleştirilmelidir. Projenin veya düşüncenin malî kaynaklarından biri de Ulu Önder’in pay sahibi olduğu Türkiye İş Bankası olmalıdır.

Atatürk Evlerini konu alan “Sosyal Nitelikli Gençlik Miras Turizmi” zamanla yaygınlaştırılmalıdır. Bu durum hiç kuşkusuz yeterli tanıtım ile mümkün olacaktır. Bu sefer hedef kitle ülke dışından seçilmelidir. Bu konuda akla ilk gelecek unsur yeni kurulan Türk Cumhuriyetleridir. Atatürk Evlerini konu alan miras turizmi, zamanla tıpkı 23 Nisan Ulusal Egemenlik Çocuk Bayramı gibi dünya ölçüsünde önem kazanacaktır. Çünkü bu açıdan yine en önemli gizilgüç, Atatürk’ün bizzat kendisidir. Ulu Önder Türk ulusunun simgesi olmakla birlikte, dünya ölçüsünde de önemli bir şahsiyettir. O, Müslüman bir ülkede, laik bir devletin kurucusu, işgal altındaki ulusların örnek aldığı bir kişidir.

KAYNAKÇA

- Altınar, A., (1974), *Her Yönüyle Atatürk* (2. Basım), Bakış Matbaası, İstanbul.
- Araz, N., (1999), *Atatürk Evleri*, Dünya Yayınları, İstanbul.
- Boniface, P., Fowler, P.J., (1993), *Heritage and Tourism in 'the global village'*, Routledge, London.
- Chang, T.C., (1999), "Local Uniqueness in the Global Village: Heritage Tourism in Singapore", *Professional Geographer*, 51(1), pp. 91-103.
- Confer, J.C., Kerstetter, D.L., (2000) "Past Perfect: Explorations of Heritage Tourism", *Parks & Recreation*, Vol. 35, Issue 2, s. 38-57.
- Doğaner, S., (1996), "Türkiye'de Turizm Ulaştırması", *AKDYYK, Coğ. Bil. ve Uyg. Kol., Coğ. Araş. S.4*, s. 19-47.
- Erzurum İl Turizm Envanteri*, (2003), Erzurum Valiliği İl Özel İdare Müdürlüğü, Erzurum.
- Gunn, C.A., (1988), *Tourism Planning*, Taylor & Francis, New York.
- Hospers, G., (2002), "Industrial Heritage Tourism and Regional Restructuring in the European Union", *European Planning Studies*, Vol. 10, No. 3, s. 398.
- İnanç, N., Sargın, A., Aksakallı, M., (1998), *Yürüyen Köşk*, TC Çevre Bakanlığı, Çevre Eğitimi ve Yayın Daire Başkanlığı, Ankara.
- Johnson, N. C., (1996), " Where Geography and History Meet: Heritage Tourism and the Big House in Ireland", *Annals of Association of American Geographers*, 86(3), pp. 551-566.
- Kozak, N., Kozak, M.A., Kozak, M., (2001), *Genel Turizm*, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Light, D., (2000), "Gazing on communism: heritage tourism and post-communist identities in Germany, Hungary and Romania", *Tourism Geographies* 2(2), s. 160.
- McCain, G., N.M. Ray., (2003), "Legacy tourism: the research for personel meaning in heritage travel", *Tourism Menagement*.
- McIntosh, R.W., Goeldner, C.R., (1986), *Tourism Principles, Practices, Philosophies*, John Wiley & Sons, Inc. New York.

- McNulty, R.H., (1985), “Revitalizing Industrial Cities Through Cultural Tourism”, *International Journal of Environmental Studies*, Vol 25, pp. 225-228.
- Parks & Recreation, (2000), “Research into action: History Promotes itself”. pp. 39-57.
- Pretes, M., (2003), “Tourism and Nationalism”, *Annals of Tourism Research*, Vol. 30, Issue 1, pp. 125-142.
- Önder, M., (1993), “Atatürk Evleri, Atatürk Müzeleri”, AKDITYK ATAM, Ankara.
- Özgüç, N., (1998), *Turizm Coğrafyası, Özellikler, Bölgeler, Çantay Kitabevi, İstanbul.*
- Rabinson, H., (1976), *A Geography of Tourism*, Macdonald and Evans, London.
- Short, J.R., Benton, L.M., Luce, W.B., Walton, J., (1993), “Reconstructing the Image off an Industrial City”, *Annals of Association of American Geographers* 83(2), pp. 207-224.
- Talipoğlu, İ., (1998), *Büyük Taarruz Başkomutan Tarihi Millî Parkı*, TC Orman Bakanlığı, Millî Parklar ve Av Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü, Afyonkarahisar.
- Toskay, T., (1983), *Turizm, Turizm Olayına Genel Yaklaşım*, Der Yayınları, İstanbul.
- Türkçe Sözlük*, (1988), AKDITYK Türk Dil Kurumu, Ankara.
- Türkiye Müzeleri*, (2002), TC Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Williams, S., (1998), *Tourism Geography*, Routledge, London.
- Üyümez, M., Yılmaz, E., (1995), “Eski Belediye Binası Zafer Müzesi”, *Beldemiz Afyon*, Yıl 11, S. 40, s. 11-12.
- Yale, P., (1991), *From Tourist Attractions to Heritage Tourism*, ELM Publications, Huntingdon.

Tablo 1. Türkiye’de Bulunan Atatürk Evleri ve Kullanım Amaçları

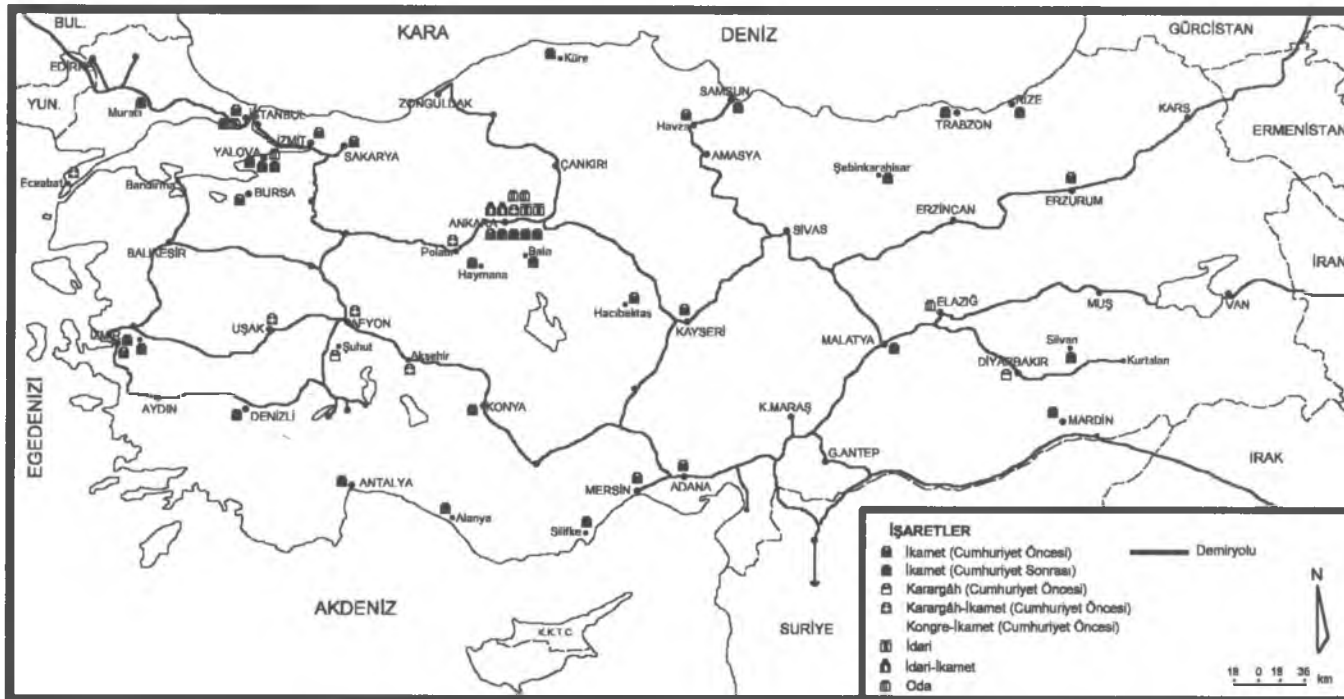
	Atatürk Evleri ve Müzeleri	Tarih	Kullanım Amaçları	Müze Olduğu Tarih
1	Afyon Zafer Müzesi	27 Ağustos 1922	Karargâh-İkamet	1985
2	Afyon/Şuhut Atatürk Evi	24 Ağustos 1922	Karargâh	-
3	Ankara/Polatlı Alagöz Karargâh Müzesi	23 Ağustos/13 Eylül 1921	Karargâh-İkamet	1983
4	Ankara Meteoroloji Müzesi	Kurtuluş Savaşında	Karargâh-İkamet	-
5	Çanakkale/Eceabat Çamyayla Atatürk Evi	18 Nisan 1925	Karargâh-İkamet	1973
6	Diyarbakır Gazi Köşkü	I. Dünya Savaşında	Karargâh	1981
7	Erzurum 23 Temmuz Kongre Salonu Müzesi	23 Temmuz-6 Ağustos 1919	Kongre-İkamet	1960
8	Konya/Akşehir Batı Cephesi Karargâh Müzesi	18 Kasım 1921 Sonrası	Karargâh-İkamet	1981
9	Sivas Atatürk Kongre ve Etnografya Müzesi	4-14 Eylül 1919	Kongre-İkamet	1990
10	Uşak Atatürk ve Etnografya Müzesi	2/4 Eylül 1922	Karargâh-İkamet	1 Eylül 1978
11	Ankara Millî Müc. Atatürk Konutu ve Vagonu	Kurtuluş Savaşında	İkamet	24 Aralık 1964
12	Ankara Kurtuluş Savaşı Müzesi (I. TBMM)	23 Nisan-15 Ekim 1924	İdari	23 Nisan 1981
13	Ankara Cumhuriyet Müzesi (II. TBMM)	18 Ekim 1924 sonrası	İdari	30 Ekim 1981
14	Adana Atatürk Müzesi	15 Mart 1923	İkamet	1981
15	Bursa Atatürk Müzesi	20-24 Ocak 1923	İkamet	29 Ekim 1973
16	Erzurum Atatürk Evi ve Müzesi	9 Temmuz-29 Ağustos 1919	İkamet	3 Ekim 1984
17	İçel Atatürk Evi ve Müzesi	20 Ocak-2 Şubat 1920	İkamet	1992
18	İstanbul/Şişli Atatürk Müzesi	Aralık 1918-16 Nisan 1919	İkamet	15 Haziran 1942
19	İzmir Atatürk Evi	1922-1923	İkamet	29 Ekim 1978
20	İzmit Müzesi ve Atatürk Evi	16 Ocak 1923	İkamet	1966
21	Kayseri Atatürk Evi	19-20 Aralık 1919	İkamet	6 Mart 1983
22	Nevşehir/Hacıbektaş Atatürk Evi	22 Aralık 1919	İkamet	2001
23	Sakarya Atatürk Evi ve Müzesi	1922	İkamet	-
24	Samsun/Havza Atatürk Evi ve Müzesi	25 Nisan-12 Haziran 1919	İkamet	-
25	Samsun Gazi Köşkü	20-24 Eylül 1924	İkamet	1998
26	Ankara Cumhurbaşkanlığı Köşkü (Eski)	1932 öncesi	İdari-İkamet	-
27	Ankara Cumhurbaşkanlığı Köşkü (Yeni)	1932 sonrası	İdari-İkamet	-
28	Ankara Atatürk Orman Çiftliği-Marmara Köşkü	1932 sonrası	İkamet	-
29	Ankara Atatürk Orman Çiftliği-Atatürk Köşkü	1938 öncesi	İkamet	1950
30	Ankara Çubuk Barajı Atatürk Köşkü	1932 sonrası	İkamet	-
31	Ankara/Söğütözü Atatürk Evi	1926	İkamet	-
32	Antalya Atatürk Müzesi	6 Mart 1930	İkamet	1986

33	Antalya/Alanya Atatürk Evi ve Müzesi	18 Şubat 1935	İkamet	1987
34	Denizli Atatürk ve Etnografya Müzesi	4 Şubat 1931	İkamet	4 Şubat 1999
35	Giresun/Şebinkarahisar Atatürk Evi ve Müzesi	12 Eylül 1924	İkamet	-
36	İçel/Silifke Atatürk Evi ve Müzesi	27 Ocak 1925	İkamet	2 Ocak 1987
37	İstanbul/Florya Atatürk Deniz Köşkü Müzesi	1936-1938	İkamet	1988
38	İzmir/Gündoğdu Naim Palas	1 Ocak-27 Temmuz 1924-1934	İkamet	-
39	Konya Atatürk Müzesi	19 Temmuz 1928	İkamet	17 Aralık 1964
40	Malatya Atatürk Müzesi	13 Şubat 1931-14 Kasım 1937	İkamet	1981
41	Rize Atatürk Evi ve Müzesi	17 Eylül 1924	İkamet	1984
42	Trabzon Atatürk Müzesi	15 Eylül 1924	İkamet	-
43	Yalova Baltacı Çiftlik Konağı	1929	İkamet	-
44	Yalova-Millet Çiftliği (Yürüyen Köşk) Konağı	19 Ağustos 1929-1 Şubat 1938	İkamet	-
45	Yalova-Atatürk Köşkü	1928	İkamet	-
46	Ankara/Haymana Atatürk Evi	-	İkamet	-
47	Ankara/Bala Atatürk Evi	-	İkamet	-
48	Diyarbakır/Silvan Atatürk Evi	-	İkamet	-
49	Kastamonu/Küre Atatürk Evi	-	İkamet	-
50	İzmir/Kemalpaşa Atatürk Evi	-	İkamet	-
51	Tekirdağ/Muratlı Atatürk Evi	-	İkamet	-
52	Mardin Atatürk Evi	-	İkamet	-
53	Ankara Valiliği Atatürk Odası	-	Oda	-
54	Ankara Palas Atatürk Odası	-	Oda	-
55	İstanbul Pera Palas Atatürk Odası	-	Oda	-
56	Elazığ Atatürk Müzesi	-	Oda	-
57	Yalova Termal Otel Atatürk Odası	-	Oda	-

Harita 1. Atatürk'ün Kullandığı Evler

Harita 2. Türkiye Demiryolu Hattı ve Atatürk'ün Kullandığı Evler